

ТВОРЧІСТЬ І ГУМАНІЗМ У ТРАКТУВАННЯХ АНТИТЕХНОЛОГІЗМУ

За влучним висловом американського вченого і популяризатора науки Карла Сагана, «ми живемо в суспільстві, яке повністю залежить від науки і технології, і в якому мало хто знає хоч що-небудь про науку і технології» [1, с. 52]. Інтенсифікація і прискорення сучасних соціальних трансформацій каталізується розвитком hi-tech, але це відбувається за умов невизначеності, неконтрольованості та нестабільності у суспільстві. У кризовій історичній ситуації стає загрозливим дефіцит свідомого, планомірного, науково обґрунтованого управління інноваційним розвитком, націленого на гуманістичні стратегії цивілізаційного процесу, які були б скеровані відповідними соціально-філософськими дослідженнями.

Тим, що техніка має суспільну сутність, а суспільство — технічну форму свого буття, сьогоденним теоретикам гуманізму не варто нехтувати. «Та обставина, що техніка та суспільство одночасно і співпадають і ніби прірвою відділені одне від одного, у кінцевому рахунку, сама свідчить про ірраціональний, безплановий та анархічний стан суспільства. ...Концепція духовної культури, що відкидає техніку, сама походить лише від незнання суспільством своєї власної сутності. Все духовне має технічні елементи; лише той, хто знає дух як спостерігач, як споживач, може дозволити обманути себе тим, буцімто духовні продукти впали з неба. Тому не можна зупинятись на жорсткому протиставленні гуманізму та техніки. ... Сам розрив між технікою та гуманізмом, яким би він не здавався невиліковним, є зразком створеної суспільством видимості» [2, с. 367-368].

Соціально-філософське дослідження техніки і технології у відношенні до творчості та людяності, а також в контексті соціального управління та поставання суб'єктності у практичному здійсненні гуманізму вимагає подолання видимості та досягнення граничної теоретичної загальності, оскільки воно

покликане забезпечити інтелектуальні умови для здобуття свободи в обставинах тотальної технологічної обумовленості. Без такого узагальнення і без свідомого прийняття розробленої наукової теорії суспільного розвитку як керівництва до дії сучасний технологічний прогрес залишається стихійним, некерованим і катастрофічним за своїми соціальними наслідками.

Технічна сторона людської діяльності що далі, тим гостріше потребує науково обґрунтованого і гуманістично спрямованого управління, а отже, крім об'єктивної детермінації, має отримати також і суб'єктивну, гуманістичну, щоб стати дійсно технологією, себто науково організованим, свідомо розподіленим процесом суспільного продукування — речей, людей, ідей, — здійснюваним доцільно, послідовно і усвідомлено як соціальна творчість.

Як процес суб'єктивний людська діяльність є, з одного боку, матеріальним процесом предметного продукування, або об'єктивним самоздійсненням суб'єкта, його об'єктивацією, а з іншого — це суб'єктивно спрямований процес, який має джерелом і кінцевою метою самого суб'єкта, його саморозвиток, поставання його суб'єктності. Людина не розчиняється, не втрачає себе у своїй діяльності, залишається і присутня у ній як джерело, початок і творчий імпульс, центр активності. Сама суб'єктивність існує як здатність людини робити предметом діяльності власну діяльність, змінювати її способи, вибудовувати форми. Суб'єктність же полягає у свідомому активному відношенні до реальності, вимагає здатності до її людського перетворення, що є принципово іншим, аніж стихійна зовнішньо предметна активність, яка може спрямовуватись прагматично і корисливо. Тобто суб'єктність — це здатність до творчого самоздійснення гуманізму через самовизначення, самодіяльність, самоорганізацію, самоуправління. Суб'єктність стверджується як спроможність самоздійснення людини у всій повноті її людських потенцій та можливостей у конкретно-історичному суспільстві.

Сама по собі техніка як культурне надбання людства зовсім не несе в собі деструктивного, руйнівного, антигуманного потенціалу, і нічим не загрожує людству як така. А ось самі люди можуть будь-яке культурне обретіння при

відповідному бажанні та необхідних передумовах використати у своєму протистоянні не лише во благо, але і во зло. Технології самі по собі не відповідають за дегуманізуючі наслідки їх застосування — до них призводить соціальний (щоб не сказати асоціальний, нелюдяний) спосіб їх використання. Історичний розрив між потенціалом культури та її актуалізаціями, втіленнями, уречевленнями та об'єктиваціями набуває глобальних розмірів в умовах сучасного науково-технічного прогресу і поширення інформаційно-комунікаційних мережевих технологій, що переводить усі протиріччя сучасності у форму антагонізму. Зростання дегуманізації суспільства і розлюднення людини детермінує процес десуб'єктивації суб'єктності. Людина лише потенційно, у своїй абстрактній здатності лишається невичерпним джерелом творчості. А в дійсності їй відмовлено в такому індивідуальному розвитку її особистості та людяності, який полягає у присвоєнні суспільного багатства як універсальності діяльних потреб, здібностей, можливостей, засобів споживання, продуктивних сил і т. д., які стають творчими силами самих індивідів. Присвоєння колосальних матеріальних, речових і грошових мас автоматично не дає індивідам знань, умінь, талантів і всіх інших творчих людських спромог. Це є корінь дегуманізації і антигуманізму, атомізації індивідів і розсуспільнення суспільства. У таких умовах домінує індивідуальна безсуб'єктність, анонімність, безликість, знеособленість, бо людина є голим засобом, який використовується для відтворення світу культури у безособистісній формі, або навіть у деформаціях антикультури чи псевдокультури.

Якщо концепції (суспільства, техніки і технології, гуманізму, творчості) лишаються у межах форм прояву соціального процесу, будуються у формах зовнішньої видимості, зупиняють свідомість на наявних формах включення індивідів у сукупний соціальний процес і лише з ними мають справу, то ця наглядна, видима форма відривається від певних соціальних відносин, але подається як невіддільна від соціальності як такої. Внаслідок цього соціальність відкидається як несумісна з людською свободою і конструюються імітації

“протесту” на кшталт контркультури, сліпої спонтанної творчості, тотального нігілізму тощо. З того, що у сучасному суспільстві діяльність індивідів у системі соціальних зв'язків, у системі суспільного цілого обертається знеособлюванням, деперсоналізацією, безсуб'єктністю, робиться той висновок, що єдиним способом особистісного ствердження оголошується “відпадиння”, відхід від соціальних зв'язків, десоціалізація. Через те, що соціальне ціле зміцнюється і зростає ціною деградації, мізерності, збідніння та зубожіння індивідуальності, єдиний притулок для неї, її пристановище ці концепції переносять у сферу психічних станів, інстинктивних реальностей, безсвідомих спонукань і переваг, що не піддаються об'єктивації і науковому дослідженню. На цьому й будуються суб'єктивістські, волюнтаристські, антропоцентричні вчення про гуманізм і творчість, відірвані від об'єктивованих, дієво-предметних, техніко-технологічних форм суспільного буття.

Список використаних джерел

1. Sagan C. Why we need to understand science // Mercury, Mar/Apr93, Vol. 22. – № 2. – р. 52.
2. Адорно Т. В. О технике и гуманизме // Философия техники в ФРГ / Пер. с нем. и англ. Составл. и предисл. Ц. Г. Арзаканяна и В. Г. Горохова. Редакторы Н. Игнатовская, В. Леонтьев. – М. : Прогресс, 1989. – 528 с.